

захочется. Все, кто думает, несчастные». [1, с.148].

Отже, гумор С. Довлатова можна віднести до гумору суспільного, викривальної сатири. При цьому Довлатов – гуманіст, він любить людину як таку, з усіма її пристрастями і пороками. Автор не моралізує, не вказує на «поганий приклад», проте могутністю слова послаблює трагізм існування людини в суспільстві і нашо́вхує читача на думку про те що, змінити рід людський можливо лише, починаючи з себе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Довлатов С. Д. Компромисс. Москва: Азбука, 2018. 224с.
2. Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха. Москва, 2006. С. 165–180.

Наталя Гречко,

студентка М ІУМЛ

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Богданова М.М.**, к.філол.н., доцент

МОВНО-ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ВАСИЛЯ ЧАПЛЕНКА «ЧОРНОМОРЦІ, АБО КОШОВИЙ ХАРКО З УСІМ ТОВАРИСТВОМ»

Велику роль у майстерності письменника відіграють його вміння вдало використовувати у творі певні художні засоби. За допомогою них автор створює новий світ, художню реальність, де намагається сформувати свої естетичні принципи. Вплетені в поетичну палітру кожного твору, художні засоби набувають нових переносних значень в образному моделюванні історичних явищ, подій і постатей. Художні засоби класифікуються у такий спосіб:

– *тропи* (епітет, порівняння, алегорія, гіпербола, перифраз, символ, оксиморон, літота, метонімія тощо);

– *стилістичні фігури* (повтори, градація, паралелізм, інверсія, еліпс тощо);

– *принципи фоніки* (інструментація, звуконаслідування, анафора, епіфора тощо);

– *формотворчі засоби* (сюжет, композиція, портрет, пейзаж, інтер'єр, монологи, діалоги персонажів, мова оповідача і автора).

Успіх письменника залежить від влучно обраних прийомів художньої типізації, їхніх функцій на рівні структури твору, а також з якою метою в даному випадку вони вживаються.

Роман В. Чапленка «Чорноморці, або кошовий Харко з усім товариством» належить до художньо-історичного типу, у якому вигадка і домисел створюють історичне тло; надзвичайно важливе місце відводиться історичній фактографії [1, с. 131]. Мистецький вимисел у творі не руйнує логіки загальновідомих фактів, а сприяє майстерному розкриттю тогочасної дійсності. Багатоплановість роману дозволяє виділити в ньому декілька сюжетних ліній, які розвиваються паралельно, при цьому доповнюють одна одну, або виступають контрастом. Образотворча система твору репрезентує співіснування в художньому просторі як реальних історичних осіб (Антін

Головатий, Харко Чепіга), так витворених авторською уявою (Левко Сердюченко, Ївга та ін.). Оскільки вигадані персонажі В. Чапленка займають центральне місце у творі, вони овіяні духом історії, пристосовані до небезпечних ситуацій, здатні миттєво реагувати на події, віднаходити рішення, тому реальні події не сприймаються реципієнтами як сухі історичні факти. Проте для того, щоб «оживити» плід своєї уяви і спонукати до дій, письменнику необхідно використовувати чимало доречних художніх засобів.

Так, значне місце у романі за своїми якостями і частотністю займають **епітети** – “одні з основних тропів художнього мовлення”, “призначені підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища і, потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати це поле новим емоційним чи смисловим нюансом” [2, с. 245]. Наведемо нижче декілька прикладів з твору:

– *епітети на позначення страху, тривоги*: «Крутилась йому в голові вперта думка, що він, мабуть, збився з потрібного напрямку й зайшов туди, де людей майже не було, де степ жив ще своїм незаймано-диким життям, страшним для людини» [4, с. 237]. «І та відлюдна степова моторошність, починала вливатись великим неспокоєм у серце зблуканого чоловіка» [4, с. 238].

– *епітети на позначення вірності, любові*: «Я б за тебе й умерла, мій **соколе ясний!**» [4, с. 246].

– *епітети на позначення кольору*: «Її відсмагле за осінні дні лице було тепер біле, а брови чорніші, як улітку, і їх «рівну» красу підкреслював на чолі рівний пружок вишневої шовкової хустки, що нею вона була зав'язана» [4, с. 319].

– *метафоричні епітети*: «Крутилась йому в голові вперта думка, що він, мабуть, збився з потрібного напрямку й зайшов туди, де людей майже не було, де степ жив ще своїм незаймано-диким життям, страшним для людини» [4, с. 237]. Потужним засобом образного збагачення мови стала її метафоризація, що виявляється як в індивідуальній майстерності авторського мовлення, так і в монологіях, діалогах персонажів. **Метафора** – один із основних тропів, що «полягає в перенесенні властивостей і ознак якогось предмета, явища, аспекту буття на інші за принципом уподібнення / розподібнення» [2, с. 250]. Так, у проаналізованому тексті виокремимо такі метафори: «Це вже була **частина народу**, що за присудком долі відривалась від свого тіла й сунулась далі – наче той **народ розростався, розширювався** на більший простір» [4, с. 297]. «Розігналось було на конях декілька козаків за ним навздогін, та даремно: **степовик стрілою зник** у степовій юзі» [4, с. 298]. «Хоч у вечері вітер трохи стих, але **людські тіла були ще повні жакливого свисту**, були мов би налиті важкою, як оливо, напругою» [4, с. 303].

Різновидом метафори є **уособлення** – прийом, який дає уявлення про певне поняття або явище шляхом перенесення людських властивостей на неживі предмети й абстрактні поняття, а саме: «Зайшла ніч» [4, с. 240]. «На виду стояв їй вираз великої упертості: між бровами заглибилась її зморшка, а ніздрі ходили ходором» [4, с. 245]. «Відчув, як той сором густою червоністю залив йому вид, виступив сльозами на очах» [4, с. 252]. Роман

«Чорноморці» репрезентує реципієнтові наявність **метонімії** – художнього тропу, який базується на заміні одного слова на інше, на основі суміжності між ними, наприклад: «У цю мить відчинились двері, і на порозі показала дивовижа...» [4, с. 244].

Ефективними лексичними засобами творення образності історичних творів стали **порівняння** – тропи, які “полягають у поясненні одного предмета через інший, подібний до нього, за допомогою компаративної зв’язки, тобто єднальних сполучників: “як”, “мов”, “немов”, “наче”, “буцім”, “ніби” та ін.” [2, с. 561]. У проаналізованому творі віднаходимо такі приклади: «З тобою мені м’яко навіть у степу на могилі, як на білій постелі» [4, с. 241]. «Недвижиха, зрозумівши, до чого йдеться, розтала від задоволення, як масло на вогні» [4, с. 243]. «Козаки були вдягнені в усе нове, шапки рябіли, як квітки на луках» [4, с. 259]. «В кожному байдаку було повно людей, як у ложці каші...» [4, с. 271].

Майстерне використання **гіперболи** у романі дозволяє надавати думкам незвичайної форми і яскравого емоційного забарвлення, оскільки цей художній прийом заснований на навмисному перебільшенні будь-яких якостей для отримання максимально виразного образу: «Хто ж тебе не знає, коли ти відновив козацтво. Славу Україні...За це й твоя слава повік не вмере, не поляже» [4, с. 302]. «А риби – як сміття, списом можна настромлювати, так іноді густо йде» [4, с. 309].

Важливою стилістичною фігурою постає **тавтологія**, яка спрямована на посилення та підкреслення явища чи ознаки, дозволяючи авторові створити незабутній та колоритний стиль письма. Її використовує в своєму романі Василь Чапленко: «Та через хвилину і чаплі, і кулички, і очеретянка, і все інше, що було в обладі сонного царства, побачило **дивне диво**» [4, с. 300]. «Та **кінець-кінцем**, хоч і з труднощами, потрібні люди таки знайшлися» [4, с. 318]. «Щоб нас наші діти за **батькування не батькували**» [4, с. 318]. «Тільки хай його тепер духовний **суд судить**» [4, с. 329].

Важливим складником поетичного мовлення роману постає **інверсія** – це стилістичний прийом, який полягає в незвичному розташуванні слів у реченні навмисним порушенням синтаксичної конструкції задля емоційно-сислового увиразнення тексту, наприклад:

«У хаті **залишилися** батько й дочка» [4, с. 245]. «Непомалу **здивувалася** делека, прилетівши на весні 1793 року до Громоклівського хутора...» [4, с. 285]. «У таборі **загавкали** собаки» [4, с. 292]. «Я б за тебе й умерла, мій соколе **ясний!**» [4, с. 246].

У романі Василя Чапленка «Чорноморці» активно переважають стійкі сполуки, насажені виразними експресивно-оцінними значеннями, через що контекст окремого речення набуває експресивного тону [4, с. 167]. Йдеться передусім про фразеологічні одиниці, приказки, прислів’я:

– *приказки*: «Еге, як у тій приказці кажуть: до Святого Духа не кидайсь кожуха, а по Святому Дусі, у тому ж кожусі» [4, с. 308]. «Громада – великий чоловік» [4, с. 70]. «Нема роду без вироуду» [4, с. 70]. «На тобі, чорте, груш, та мене не руш» [4, с. 333].

– *прислів’я*: «Тут Рак побачив, що з цього дива, як він часто казав, не буде пива» [4, с. 245]. «Як не до пари, так не допоможуть чари» [4, с. 329].

«Покірливе телятко дві матки ссе» [4, с. 149].

– *фразеологічні одиниці*: «Тільки не знаю, як воно буде з Ївгою: вона щось теє... вроді вовком дивиться» [4, с. 244]. «Рак сказав, що то ще вилами по воді писано» [4, с. 244]. «Цим баба мимохіть зігнала сердешну дівчину на слизьке» [4, с. 84]. «Ти ж, ласкавий читальнику, не осуди, якщо я в цьому писанні де з правдою розминувся» [4, с. 60].

В. Чапленко використовує також *фразеологічні звороти*, що є *рядками народних пісень*, а саме: [Накашидзе під час гопака] та ще й приказував: Сам п'ю, сам гуляю, сам стелюся, сам лягаю... [4, с. 23].

Отже, в історичному романі Василя Чапленка «Чорноморці, або кошовий Харко з усім товариством» яскраво виявляється художня образність та семантична місткість слова, які вражають читачів своєю оригінальністю, влучністю. А зазначені фольклорні елементи мовлення виступають засобом увиразнення рис характеру персонажів, посилюють експресію висловів героя. Автор широко використовував у своїй творчості художньо-мовні засоби для того, щоб зберегти в діаспорі перлини української мови.

Список використаних джерел

1. Лисак В. С. Героїчне й трагічне минуле України у творчому моделюванні А. Малишка і В. Чапленка. Науковий вісник МДУ ім. В. О. Сухомлинського. 2014. № 4.13 (104). С. 128-134.

2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 753 с.

3. Мамчич І. П. Узуальні фразеологізми та авторські інновації в художніх творах Василя Чапленка. Український смисл. 2015. № 7. С. 165-175.

4. Чапленко В. К. Чорноморці, або кошовий Харко з усім товариством : роман. Нью-Йорк, 1957. 336 с.

Марія Іванова

студентка 2 курсу

Факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **О. В. Боговін**,

к.філол.н., доцент (БДПУ)

РОЛЬ СНОВИДІНЬ КАРЛА ВЕЛИКОГО У ФРАНЦУЗЬКОМУ ГЕРОЇЧНОМУ ЕПОСІ “ПІСНЯ ПРО РОЛАНДА”

Література – ключ історії. Саме з літературних творів, написаних у різні часи, ми можемо дізнатись певні події минулого і знайти відповіді на безліч питань, що виникають у людства.

Середньовічні героїчні епоси насичені художніми засобами та прийомами, а саме: епітетами, звертаннями, повторами, риторичними запитаннями, описами батальних сцен, контрастами, символікою, олюдненням природи тощо.

Одним з найцікавіших художніх засобів зображення, на мою думку, є сновидіння та передача головних ідей за допомогою сну.

Згідно з Вандою Чайковською [2], літературне сновидіння – це певна художня авторська стилізація природного сну, що враховує основні закони